

Fermí vs Juli Vallmitjana: breu notícia sobre les incursions de l'escriptor en el camp de l'art

Miquel-Àngel Codes Luna

Historiador i crític d'art. codes@diderot.info

Resum

Juli Vallmitjana (Barcelona 1873-1937) va ser un escriptor del primer terç del segle XX, l'obra del qual va esdevenir tota una novetat en la literatura catalana del moment, en tant que va mostrar sense cap mena de pudor les formes de vida més marginals de la Barcelona de principis de segle. Però abans de ser escriptor, Juli Vallmitjana va voler ser pintor. El present article tracta a fons per primer cop aquest assumpte, basant-se en les dades obtingudes a través de la investigació, la pròpia literatura de Juli Vallmitjana (amb un fort component autobiogràfic) i els textos que li han dedicat els historiadors de la literatura.

Abstract

Fermí vs. Juli Vallmitjana: Brief report on the writer's forays into the field of art

Juli Vallmitjana (Barcelona 1873-1937) was a writer from the first third of the 20th century whose oeuvre became a novelty in the Catalan literature of his day because it unstintingly showcased the more marginal forms of life in early 20th century Barcelona. However, before being a writer, Juli Vallmitjana wanted to be a painter. This article is the first to make an in-depth examination of this subject based on the information obtained through research, Juli Vallmitjana's literature (which has a heavily autobiographical component) and the texts that historians of literature have devoted to him.

“Pel *Bogatell* l'aygua bruta baixava calmosa, fumejant. Pels costats, la verdiça de les motes d'escardots hi donaven cert aspecte fresc prò estrany. Les fàbriques de les vores trontollaven ses parets treynt fums de colors indefinits. La boyrina de la calitja ensopia les cases que, mirades contra-sol, resultaven morades, y les que la llum hi batia de plè tenien tons pàlits pel regruix de la carregada atmósfera...”.

Juli Vallmitjana, *De la ciutat vella* (1907)

Juli Vallmitjana ha passat a la història com un escriptor del primer terç del segle XX, l'obra del qual va esdevenir tota una novetat en la literatura catalana del moment, en tant que va mostrar sense cap mena de pudor les formes de vida més marginals de la Barcelona de l'inici del segle XX i va saber reproduir fidelment el particular llenguatge del seus protagonistes, gràcies a les seves contínues excursions als barris baixos de la ciutat.

Aquesta definició és totalment justa, però és important no oblidar que Juli Vallmitjana abans de ser escriptor va voler ser pintor. Sobre aquest assumpte no s'ha escrit gairebé res i el nombre de quadres sortits de la seva mà –que actualment es coneguin– no arriben a la desena. Davant d'aquesta pobresa de dades, només queda un possible camí: creure que es pot parlar sobre una etapa desconeguda d'una persona de manera el·líptica i no fracassar en l'intent. Tanmateix, hi ha tres tipus de fonts que ajuden a veure en la foscor: les dades obtingudes a través de la investigació, la pròpia lite-

Fig. 1. Juli Vallmitjana i Anna Maria Vallès amb gitanos, s.d. Arxiu familiar.

ratura de Juli Vallmitjana (amb un fort component autobiogràfic) i els textos que li han dedicat els historiadors de la literatura.

Nascut a Barcelona el 1873, la carrera de pintor de Juli Vallmitjana va ser curta si es pren com a punt final el moment en què començà a publicar llibres: l'any 1906. Tot i que ell es considerava segurament un autodidacta,¹ la seva formació artística es concretà per tres vies diferents: el taller d'argenteria del seu pare, la Llotja i el contacte amb els seus amics pintors. Pel que fa al taller, s'ha de dir que no l'abandonà mai: primer entrà d'aprenent; quan morí el pare, el dirigí ell juntament amb el seu germà Llorenç i quan començà a escriure continuà al peu del canó, però una mica més alliberat, gràcies a la feina que hi van fer la seva dona Anna Maria Vallès i els seus fills David, Abel i Federica.² Mort Juli Vallmitjana i acabada la Guerra Civil, el signe matriarcal del negoci no canvià ja que Federica continuà el negoci, després ho va fer la seva néta i avui ho fan les seves besnétes (fig. 1).

El taller va ser fundat l'any 1860 pel seu pare, Frederic Vallmitjana.³ Primer estigué a ciutat vella (al carrer Graciamat) i després al número 4 del carrer de Sant Antoni –avui Astúries– a Gràcia, on encara funciona.⁴ Quan Juli entrà d'aprenent al taller, aquest era conegut per la fabricació d'objectes litúrgics. Amb el temps, però, el taller seria popular per la realització de medalles commemoratives: a finals del XIX adquiriren una màquina de gravar dels tallers parisencs Ledroux i van fer medalles avui molt buscades pels col·leccionistes, com la magnífica sèrie que li encarregà la Unió Catalanista el 1900 o la del gran homenatge que li feren a Àngel Guimerà (1909).⁵ L'afició per l'esport de Juli Vallmitjana (el 1923 va entrar com a col·laborador de *La Jornada Deportiva* –un diari esportiu– juntament amb un altre escriptor, Prudenci Bertrana) i l'entrada a la família del jugador de futbol Emili Sagi –extrem esquerre del Barça, amb el qual aquest club va guanyar la primera lliga

de la seva història—, va fer que s’especialitzessin també en medalles esportives (algunes d’elles, amb unes singulars aplicacions d’ivori, nacre o brillants).⁶

El taller (fig. 2 i 3) va ser important per a la formació artística de Juli Vallmitjana per les hores que li va robar de l’exercici de la seva vertadera vocació. El negoci, al principi, fou modest i va haver de passar-hi moltes hores.⁷ De més gran, quan va delegar part de la feina, el ritme s’alentí però és evident que mai no va poder viure de la literatura. No obstant això, no tot va ser dolent. Com va explicar en Pere Romeu a la revista *Quatre Gats* de l’abril de 1899:

“...aquesta setmana poch o millor dit res notable respecte á art ó artistas, casi tots son fora; (els de taula) fins en Juli Vallmitjana que no trobava may el dia d’anarsen per massa feyna, ha marxat cap á Ginebra, París y Limoges, per estudiar y perfeccionar la pintura sobre esmalt; comprar colors, forns y qué se jo quantas cosas, se necesitan per tan difícil y artístich treball; si ara no ho feia gens malament, quan tornarà es de creurer que veurém cosas notables”.⁸

Així doncs, gràcies al taller, va viatjar per Europa. A més, també va poder dissenyar joies (cosa que si estava d’humor podia estimular puntualment la seva creativitat, sobretot en el cas de les joies personalitzades) i conèixer artistes rellevants. Recordi’s que el taller Vallmitjana va treballar en col·laboració amb escultors de renom com els modernistes Eusebi Arnau, Josep Llimona i un jove Pablo Gargallo, el qual va dissenyar una medalla de plata amb el retrat de Frederica Vallmitjana.⁹

De fet, la major part d’exposicions que se li coneixen a Juli Vallmitjana són les que va fer a Barcelona aixoplugat sota la firma del taller: el 1892, a l’Exposició Nacional d’Indústries Artístiques i Internacional de Reproduccions, el taller va presentar una custòdia de plata d’estil plateresc (en la qual col·laborà l’Eusebi Arnau) i uns quadres decoratius,¹⁰ que molt probablement va fer Llorenç, com a especialista en dibuix, decoració i ebenisteria (aquesta participació els va valer una Medalla de Tercera Classe);¹¹ el 1894, a la II Exposició General de Belles Arts, mostraren un projecte de bàcul i un altre de reliquiari i,¹² el 1898, a la IV Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques, participaren amb un conjunt de medalles religioses.¹³ A part d’aquestes, no s’ha d’oblidar la seva participació en la mostra col·lectiva de dibuixos que els socis del Cercle Artístic van protagonitzar el 1895 al Saló de *La Vanguardia* i l’aparició d’una obra seva al catàleg de l’exposició que la Sala Parés va organitzar el gener

Fig. 2. Miquel Utrillo, Cartell anunciador de “Ferros d’Art Juli i Llorens Vallmitjana”, 1897. Museu Nacional d’Art de Catalunya (MNAC), Barcelona.

de l'any 1935, en què es venia una col·lecció de pintura antiga i moderna. De l'obra, que portava per títol “Pescador”, se n'ha perdut el rastre.⁴

L'altre lloc on es va formar va ser la Llotja. Gràcies a l'arxiu d'aquesta institució, se sap que el curs 1887-88 es va matricular a l'Escola Oficial d'Arts i Oficis, és a dir, la secció de la Llotja dedicada a l'ensenyament de les arts aplicades: es pot deduir, amb poc marge d'error, que els seus pares el van inscriure perquè perfeccionés els seus coneixements tècnics i ajudés de manera òptima el negoci familiar. Més interessant, sens dubte, és la seva posterior matriculació el curs 1894-1895 a l'Escola Superior de Pintura, Escultura i Gravat, la secció de la Llotja centrada en l'ensenyament de les denominades belles arts. El seu fiador va ser el seu pare (l'entusiasme del qual no es coneixerà mai, però que es pot imaginar) i se sap que va intentar inscriure's a les assignatures de “Colorido y composición” i de “Dibuix al natural”, però que va suspendre.⁵

Per tant, la importància de la Llotja en la seva formació no va ser la seva assistència a classe, sinó la gent que hi va conèixer. Si es mira el llistat d'alumnes d'aquell any s'hi troben uns joves Joaquim Mir, Isidre Nonell i Joaquim Sunyer. Si a aquests noms se'ls afegeix el d'Adrià Gual, Ramon Pichot, Ricard Canals i –de manera esporàdica– Pablo Picasso, s'arriba a allò que tots els manuals d'història de l'art català anomenen La Colla del Safrà. La pintura dels membres d'aquest grup –si

Fig. 4. Juli Vallmitjana, *Suburbi*, c. 1894. Col·lecció particular.

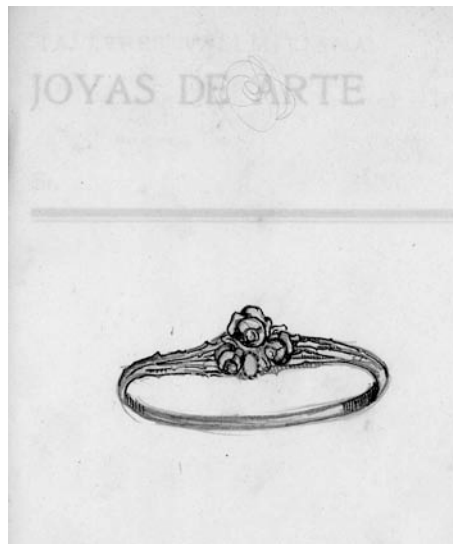

Fig. 3. Vallmitjana (taller), Detall del llibre d'esbossos de joies personalitzades, s.d. Arxiu familiar.

es pot considerar com a tal i no una mera entelèquia– es caracteritzà per centrar-se en temes vulgars –normalment localitzats en espais suburbans de Barcelona com Sant Martí, la Verneda o el Bogatell– i concretar-se amb colors terrosos i un estil verista, que s'allunyava de la idealització que els volien inculcar a l'escola (fig. 4 i 5).

La relació amb tots ells va ser d'intensitat variable però regular (Barcelona era petita i era fàcil que persones amb afinitats semblants, com eren ells, es trobessin en altres llocs, com al Cercle Artístic). Amb Gual, per exemple, compartien un

Fig. 5. Josep Pallejà. Dinar de germanor dels socis del Cercle Artístic, 1895. Biblioteca Reial Cercle Artístic, Barcelona. D'esquerra a dreta, en Juli Vallmitjana és el segon assegut al terra.

diagrama familiar semblant: el pare d'aquest tenia un taller de litografia i havia de combinar les classes de pintura i dibuix a l'Acadèmia Borrell, amb la feina al negoci familiar. Com en Juli, deixà la pintura i es va dedicar al teatre, però a diferència d'ell, quan va morir el seu pare, decidí vendre's el negoci aviat i dedicar-se de ple a la seva vocació de dramaturg. Estilísticament parlant, Gual deixà aviat de banda el verisme de la colla per endinsar-se en el simbolisme (fig. 6) (el 1896, a la III Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques, presentà un oli alegòric titulat *La música*),¹⁶ cosa que es reflectirà també en la seva faceta de dissenyador gràfic, amb uns resultats sovint extraordinaris. Precisament, a les seves memòries, recorda com ell i els seus companys espirituals es familiaritzaven “amb la paleta i els llibres escollits que ens obsessionaven, les devocions en tants ordres exacerbades, ens posaven en condicions de complaure el nostre magí indisciplinat; perseguíem una sens fi de coses a mig pressentir i temptejàvem els primers versos formals”.¹⁷ Era una època de dubtes per a tots ells: al mateix text, defineix en Nonell com un noi “vergonyós i agosarat tot d’una, que pintava llots dels ravals fabrils, de la ciutat, en espera que les llums de plenitud li revelessin el món de les seves glorioses gitaneries” i en Juli Vallmitjana com un “entusiasta (...) de fervent vacil·lació”.¹⁸

Pel que fa a en Ramon Pitchot Gironès hi va haver una gran amistat, ja que Juli Vallmitjana anava a estiu a Cadaqués

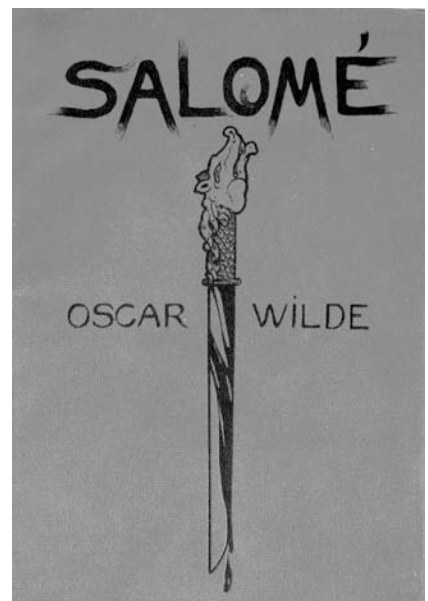

Fig. 6. Adrià Gual, Portada per *Salomé* d'Oscar Wilde, 1908. Col·lecció particular.

Fig. 7. Juli Vallmitjana, *Carrer de poble de mar*, s.d. Col·lecció particular.

en els seus improvisats models).²¹ Han quedat testimonis d'aquella estada pirinenca: les recreacions literàries de Juli Vallmitjana (*Visions del Pirineu*, *Foc i neu*, *El traginer*), els paisatges de Ricard Canals o la gestació de la transcendental sèrie de dibuixos de cretins que va fer Nonell. El contacte entre ells no es perdria (l'Abel –el fill petit d'en Juli– anà a classes de pintura amb en Canals per exemple),²² tot i que la relació més especial va ser la que van mantenir en Vallmitjana i en Nonell, l'obra del qual encaixava perfectament amb els suposats trets característics apuntats per a la Colla del Safrà, fins que precisament arribà a la vall de Boí: l'impacte que sofrí al veure els habitants d'aquell indret afectats pel cretinisme fou tan gran que propicià un canvi rotund en la seva temàtica i l'inici de la seva fixació en els personatges marginals (pel que fa a la sèrie de dibuixos –d'una originalitat absoluta– sembla ser que a la vall només va fer-ne els esbossos i que va ser a Barcelona on els va desenvolupar, presentant-los primer al Saló de La Vanguardia i després a París, on no van passar desapercebuts, malgrat el marasme d'artistes i de propostes artístiques). En aquest sentit, Juli Vallmitjana podia enorgullir-se d'haver propiciat el gran pas endavant que convertiria el seu amic en un artista únic.

i visitava tot sovint la llar familiar dels Pichot (precisament allà va ser on Manolo Hugué també el va conèixer i el va induir –segons ell– a escriure sobre els gitanos).¹⁹ (fig. 7). Fruit d'aquesta estima, anys després, en Juli Vallmitjana havia de demanar a l'alcalde del poble que posessin el nom del seu amic traspasat a un carrer, cosa que va aconseguir: l'actual Riba Pichot.²⁰

És poc conegut –o poc repetit– que Pichot també va estar el 1896 al balneari de Caldes de Boí, en la famossíssima estada que hi feren durant l'estiu en Ricard Canals (fig. 8), l'Isidre Nonell i en Juli Vallmitjana (el seu pare –gràcies als bons contactes que tenia amb la institució eclesiàstica– va poder comprar el 1895 l'establiment i començar a explotar-lo). Pichot només hi anà un mes i ho féu acompanyat del periodista Josep M. Jordà, qui en un article escrit anys després, recordà com els pintors combinaven la seva feina –Nonell n'era el caixer i Canals l'administrador– amb la tasca artística (molts dels malalts nouvinguts es convertiren

Fig. 8. Ricard Canals, *Retrat de Juli Vallmitjana*, c. 1896. Col·lecció particular.

Fig. 9. Invitació a un espectacle d'ombres artístiques als Quatre Gats, 1898. Col·lecció particular.

Hi ha un altre lloc que està íntimament lligat al nom de Juli Vallmitjana en la seva etapa de velleïtats pictòriques i on es va veure sovint amb en Nonell: la taverna dels Quatre Gats (fig. 9). En aquest cenacle va esdevenir un membre actiu: el març de 1898 va crear l'argument i els dibuixos de *Nit de lluna* (una obra d'ombres artístiques que s'alternà en la seva presentació amb peces musicals interpretades –segons *La Renaixensa*– per Lapeyra a l'harmònim, Matheu al piano i Colomer al violí) i l'any següent va patrocinar

un dels premis del Certamen dels Quatre Gats, un esdeveniment que pretenia obtenir obres representables per al teatre de titelles (Ramon Casas donà un dibuix per a la millor obra còmica, Manolo Hugué un bust per a la millor obra de màgia i Juli Vallmitjana un esmalt per a la millor obra “d'assumepte de l'infern”).²³

El fet que puñlulés per allà va tenir un altre efecte ben agradós per aquells que els interessa la seva figura: que fos retratat pels seus amics artistes. Especialment significatius són els que van resultar del particular combat entre Ramon Casas i Pablo Picasso (fig. 10). A la tardor de 1899 va tenir lloc a la Sala Parés una exposició que va marcar la temporada: la primera exposició monogràfica de Ramon Casas. En aquesta mostra es van poder veure 132 retrats al carbó, 54 dibuixos, 27 pintures i 10 proves d'artista.²⁴ La resposta de la crítica i del públic va ser entusiasta. Un dels visitants va ser Picasso, que de ben segur va quedar impactat. Pocs mesos després, ben esperonat pels seus amics, va presentar la seva rèplica als Quatre Gats (s'inaugurà l'1 de febrer de 1900). Tant un com l'altre retrataven Juli Vallmitjana de manera esplèndida (fig. 11).

Fig. 10. Ricard Opisso, *Picasso, Nonell i Juli Vallmitjana*, 1899. Fundació Manuel Rocamora, Barcelona.

Fig. 11. Ramon Casas, *Juli Vallmitjana*, c. 1897-1899. Fundació Manuel Rocamora, Barcelona.

Però amb qui va tenir més empatia Juli Vallmitjana va ser amb Isidre Nonell (fig. 12). Fou, sens dubte, una amistat sincera. Hi ha detalls que ho demostren, per exemple, quan en Nonell es va enfadar –i amb raó– perquè el seu gran amic Joan Ossó (anomenat en els cercles artístics com el “pintor desconegut”), el copiava i Juli Vallmitjana era l’escollit per escoltar els seu planys.²⁵ O quan Nonell va fracassar definitivament el 1903 davant del públic barceloní i va quedar fora de circuit fins al 1910: una de les persones que sempre li donaren suport va ser Juli Vallmitjana. Per altra part, la vida de Nonell serví a Juli com a material pels seus textos: al conte “La model y’l pintor” –inclòs a *Fent memòria*– explica com la model preferida del pintor, d’ètnia gitana, es casa i desapareix una temporada; després torna i de manera sobtada mor. Amb matisos, podria ser la història de la Consuelo, la model predilecta de Nonell que morí tràgicament en un accident el 1905 (el conte es publicà el 1906). A grans trets, tots dos compartiren una visió de la misèria allunyada del pintoresc.

Precisament va ser en Nonell qui provocaria –segons la teoria més arrelada– que en Juli Vallmitjana deixés de pintar, ja que aquest últim –en veure l’obra del seu company– s’hauria adonat de la seva falta de talent. No es pot descartar, però és una teoria que evidentment es pot matisar, per exemple, amb el factor personal. Ja s’ha parlat de com el taller li absorbia el temps i com aquest li impedia dedicar-se a pintar. A les cartes inèdites que va escriure al fill David parla de les moltes dificultats que va tenir de jove per pintar i que va patir una crisi que gairebé li fa perdre la vida.²⁶ El que li va passar, no se sap (alguns han suposat que té a veure amb el

suïcidi del seu pare arran, o no, dels deutes contrets amb el balneari); però hi ha una interessant pista en la seva literatura, concretament en un dels personatges de la seva primera novel·la, *De la ciutat vella* (1907), en Fermí Peralta, el qual pateix una gran crisi per un embolic amb una noia –la qual queda “complicada”, utilitzant les paraules de l’autor– i troba una escapatòria llegint llibres. S’ha dit d’aquesta novel·la que és una reconstrucció autobiogràfica i que en Fermí és el seu alter ego.²⁷ Les concomitàncies entre aquesta i la seva vida, de fet, són notables. N’hi ha una de ben curiosa: a la novel·la apareix el pare d’en Fermí com un home mancat de moral, que tenia fama d’acumular una fortuna que no tenia i obsessionat en la creació d’un invent. Doncs bé, si hom mira la “Crònica local” de l’edició de tarda del diari *La Dinastia* del 14 d’abril de 1887, es llegeix el paràgraf següent:

“Fuimos invitados atentamente por don Federico Vallmitjana para asistir ayer á la prueba particular de las bombas para la elevación de aguas inventadas por ese señor, y por las que ha obtenido privilegio de invención e introducción en España, Portugal, Francia, Bélgica y otras naciones de Euro-

Fig. 12. Isidre Nonell, *L'home de la pipa* (Juli Vallmitjana), 1901. Col·lecció particular.

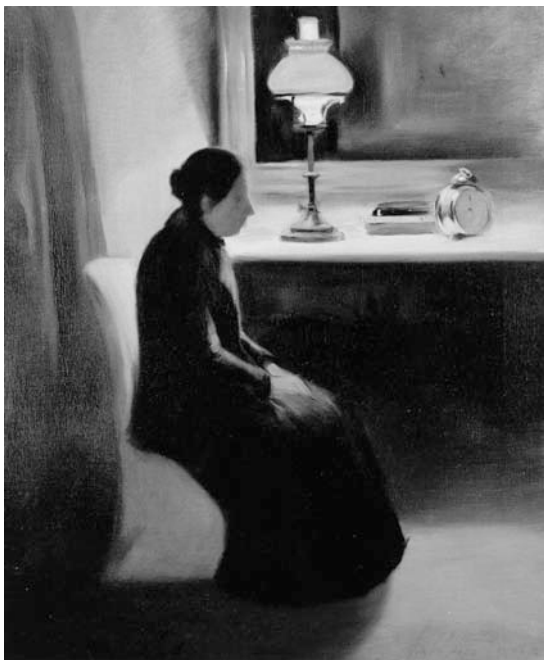

Fig. 14. Juli Vallmitjana, *Interior amb figura*, s.d. Dedicat a Santiago Rusiñol. Col·lecció particular.

pa. (...) En las pruebas que se hicieron ayer ante algunos ingenieros y representantes de la prensa, funcionaron dos bombas de gran potencia (...) con solo el esfuerzo de un hombre, y otras varias bombas que movida una de ellas por un niño daba un considerable chorro de líquido. Entre los modelos que vimos existen bombas de jardín que puede manejar sin esfuerzo una señora...”.

Fos o no aquest nen en Juli, la versemblança de la novel·la amb la seva vida va fer que la presentés amagant el seu primer cognom. Potser també ho va fer perquè dubtava de la seva qualitat com a escriptor, per por a perdre part de la seva pudorosa clientela de l'argenteria o pels furibunds atacs que llançà al món artístic. Heus ací, l'altra pista interessant que indicaria perquè Juli Vallmitjana va deixar de pintar: perquè va trobar en els artistes els mateixos vicis i defectes que tant l'enervaven en la vida real... aquells éssers teòricament més sensibles que la resta d'humans, al final resultaven ser uns vividors vanitosos carregats d'hipocresia (fig. 13). Tant era el seu convenciment, que va aconsellar al seu fill que quan admirés molt l'obra d'algun artista, procurés no conèixer-lo personalment, “no fos cas que sofrís alguna decepció”.²⁸

Però no es queda només en la categoria i inclou al·lusions personals: si en Ramon Casas –al que anomena *Barracas* i *Noy de Casa Rica*– surt més o menys ben parat (li reconeix que és destre, però el defineix “com un equilibrista més o menys distingit”),²⁹ en Santiago Rusiñol surt ben escaldat (fig. 14). S'hi refereix com el *Senyor Pardal* o *El Xistós* i el defineix com un home interessat i amb una frase enigmàtica: “és d'aquells que parlen de l'ànima endormiscada, y es que ell sempre ronca”.³⁰ El sentit últim d'aquesta frase és difícil de fixar però es pot pressentir fàcilment que hi ha quelcom negatiu al darrera. Indirectament, també hi havia un altre retret: Juli Vallmitjana no suportava els mantinguts. En el conte “La model y'l pintor”, valora positivament l'artista perquè “no es

Fig. 13. Juli Vallmitjana, *Interior d'església*, s.d. Col·lecció particular.

refia de l'esfors dels seus pares o benefactors”.³¹ És evident que Casas i Rusiñol sí que es refiaren de l'esforç dels seus pares i gràcies a això van anar a París i van ser pintors, mentre Juli Vallmitjana, certament, es passava un munt d'hores amb la llima.

Però al marge d'això, hi havia quelcom més que els separava i era de caire teòric. Quan el 1906 va publicar *Coses vistes i imaginades*, la revista *Art Jove* li va dedicar una crítica on apuntava que tenia un defecte de forma. La rèplica de Juli Vallmitjana va ser iracunda:

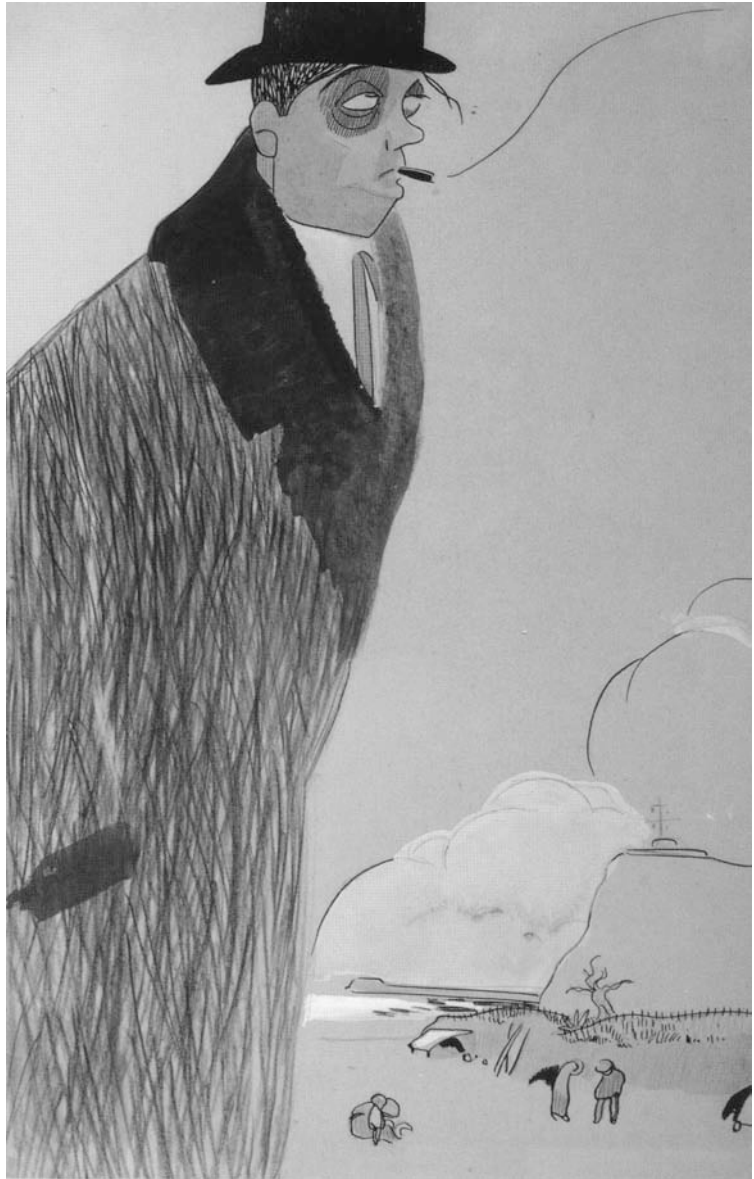
“Forma demanen els buits de cervell, forma demanen els ineptes fracassats per inèrcia cerebral. Què els quedaria en aquests si no fos lo que ells en diuen forma? (...) Pobrets! Quina llàstima em fan! Sempre arrossegats per terra com els llimacs, deixen el rastre de la seva baba llepissosa”.³²

Amb aquestes paraules no atacava únicament la dèria formal dels noucentistes que començaven a imposar-se. S'enfrontava a aquella forma acadèmica d'anys enrere que li va fer suspendre l'examen d'ingrés a la Llotja; a la forma que representava Casas amb el seu realisme cada vegada més acomodaticí; a la forma que ostentaven els escultors Vallmitjana –germans i parents llunyans d'ell– als que qualificà d'escultors que deixen “un rastre d'obres sense solta” (apareixen a *De la ciutat vella* com a germans Peralta) o la forma preciosista que li agradava a aquell públic que va rebutjar l'obra

del seu apreciat Nonell.³³ En definitiva, Juli Vallmitjana entenia la forma com aquelles aparences que allunyaven l'home de la Veritat (una de les màximes de la teosofia que li inculcà el seu veí i amic Josep Plana i Dorca) o d'aquell sentiment que havia de contenir qualsevol obra, fos quin fos el seu estil: “un artista (...) que sigui solament hàbil –va escriure– ja te'l regalo i en pots fer el que vulguis (...); ara bé, si un artista expressa el seu art amb sentiment i em commou, (...) ja ho pot fer com vulgui, (...)tant si és puntillista, impressionista com cubista”.³⁴

Malgrat tot, el seu ressentiment cap a l'ambient artístic no va impedir que lluités per canviar les coses (el 1915 va engegar una campanya perquè la sala d'exposicions del Cercle Artístic recuperés la vessant cultural i deixés de ser una sala de joc);³⁵ que protegís un artista (el dibuixant Josep Mar-

trús) i que animés el seu fill Abel a ser-ho i anar a París.³⁶ Potser, al final, ell mateix va creure que era una simple qüestió de manca de talent: a *La Xava*, novel·la de 1910, en Fermí torna a aparèixer prenent apunts en una taverna de ciutat vella –talment com ell feia de jove-³⁷ i ho fa caracteritzat com “un dibuixant que dibuixava molt malament” i que, “coneixedor de la seva inferioritat mecànica, (...) vivia prou satisfet amb saber què, si bé no tenia habilitat per transportar les seves impressions, en canvi tenia l'íntima satisfacció de que ell no havia copiat ni a Forain ni a l'Esteilen [sic]”:³⁸ Un altra floreta cap a Casas i Rusiñol? Si es té en compte els seus principis estètics i la relativa repetició amb què l'obra d'aquests havia caigut, és evident que tot plegat li va donar més arguments per criticar-los: Casas havia caigut en l'auto-complaença estilística i Rusiñol ja pintava els seus cèlebres jardins que no abandonà mai fins a la fi dels seus dies (en aquest sentit, a la “La model y'l pintor”, Juli Vallmitjana enaltí l'o-

Lluís Bagaria, *Juli Vallmitjana*, s.d. Museu d'Art, Sabadell.

bra de l'artista-protagonista perquè mai havia caigut en “la funesta repetició, prova sempre de impotència”).³⁹

En qualsevol cas, el seu pas per la pintura va deixar petja en l'escriptura, per exemple, quan es disposava a escriure una obra teatral i la pensava primer en termes visuals: “Abans d'escriure –confessava– n'he fet els projectes de decorat, col·locant-los a un lloc ben visibles per a mi, que bo i escrivint els pugui anar veient i així em faig més càrrec de la realitat escènica. També em solc dibuixar, simplement un croquis, els personatges més significats...”.⁴⁰ Potser per això, acabaria afirmant que “tot quant he fet en literatura no ha estat altra cosa que pintar” (de fet, va ser la captura de motius pictòrics, el que li va obrir els ulls al tema dels gitanos).⁴¹

Per acabar, Juli Vallmitjana va ser el primer a tenir ben present aquesta ingerència de la pintura en la seva literatura, però no va ser l'únic. Prudenci Bertrana, un altre escriptor que de jove també va voler ser pintor i que va conèixer en persona a Juli Vallmitjana, va definir brillantment aquesta dualitat:

“En Vallmitjana ha viscut les seves tragèdies. Heus ací tot el secret dels seus èxits. Agafa el que més ha commòs el seu cor d'explorador de la gent del bronzo i ho exhibeix (...) amb un llenguatge que és plasticitat i no retòrica, i amb un argument que és palpitació d'episodis i mai una cosa premeditada i combinada. En Vallmitjana té la sabiduria de l'instint, i pinta amb escenes, com un altre pinta amb colors i es val del mateix llot que trepitja pels clars i obscurs dels seus diàlegs”.⁴²

NOTES

1. Maria Isabel MARÍN, *Cercle Artístic de Barcelona. Primera aproximació a 125 anys d'història* (Barcelona: Reial Cercle Artístic, 2006), 63. El 1913 va pronunciar al Cercle Artístic de Barcelona, una conferència sobre literatura, pintura i teatre sota el títol d' “Observacions d'un autodidacta”.
2. Anna Maria SAGI, *Entrevista amb l'autor* (Barcelona, 4 de desembre de 2007).
3. Julià GUILLAMON, “Juli Vallmitjana i els gitanos”, a *De la raça que es perd*, Barcelona, 2005, pàg. 8.
4. Francesc FOGUET, “Cartes i postals esparses de Juli Vallmitjana”, *Assaig de Teatre* 50-51, 2006, pàg. 201.
5. Miquel CRUSAFONT, *Medalles commemoratives dels Països Catalans i de la Corona Catalano-Aragonesa, s. XV – XX*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2006, pàg. 89-90.
6. “La transformació de *La Jornada Deportiva*”, *La Jornada Deportiva* 194, 5 d'octubre de 1923, pàg. 3.
7. Francesc FOGUET, “Cartes i postals esparses de Juli Vallmitjana”, pàg. 201.
8. Pere ROMEU, “Sobre la taula”, *Quatre Gats*, 10, Barcelona, 13 d'abril de 1899, pàg. 2.
9. Web del Museo Pablo Gargallo de Saragossa: <http://cmisapp.ayto-zaragoza.es/ciudad/museos/es/gargallo> [data de consulta: 2007].
10. *Exposició Nacional d'Indústries Artístiques i Internacional de Reproduccions* (catàleg), Barcelona, 1892, pàg. 49 i 89.
11. Antonio ELÍAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, tom II, Barcelona, 1889, pàg. 715.
12. *II Exposició General de Belles Arts* (catàleg), Barcelona, 1894, pàg. 194.
13. *IV Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques* (catàleg), Barcelona, 1898, pàg. 195.
14. “Salón de La Vanguardia. Dibujos del Círculo Artístico”, *La Vanguardia* 4478 (27 d'octubre de de 1895, pàg. 1; *Exposició-Venda d'una col·lecció de pintura antiga i moderna* (catàleg), Sala Parés, Barcelona, 1935 (12-25 de gener).
15. Documents esparsos conservats a l'arxiu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (Barcelona).
16. Carles BATLLE; Isidre BRAVO; Jordi COCA, *Adrià Gual. Mitja vida de modernisme*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1992, pàg. 212.
17. Adrià GUAL, *Mitja vida de teatre*, Barcelona, 1960, pàg. 41.
18. Adrià GUAL, *Mitja vida de teatre*, pàg. 39-40.

19. Josep PLA, *Vida de Manolo contada per ell mateix*, Barcelona, Destino, 1988, pàg. 76.
20. Anna Maria SAGI, *Entrevista amb l'autor* (Barcelona, 4 de desembre de 2007).
21. Josep M. JORDÀ, "En Nonell, tenedor de llibres", *Papitu*, 121, Barcelona, 22 de març de 1911, pàg. 152-153.
22. Carlos E. PALACIOS, *Juli Vallmitjana Colomines (1873-1937). Una aproximación a su vida y obra* (tesina dirigida per Mireia Freixa i llegida a la Universitat de Barcelona el 2003), pàg. 50.
23. Jordi ARTIGAS, *Les ombres xineses d'Els Quatre Gats (1897-1898) i l'ambient de l'espectacle a la Barcelona de la fi de segle* (comunicació inclosa al X Congrés d'Història de Barcelona de 2007), pàg. 13; Artur RAMON i Jaume VALLCORBA, *Àlbum Manolo Hugué*, Barcelona, 2005, pàg. 20.
24. Maria Teresa Ocaña (coord.), *Picasso i els 4 Gats*, Museu Picasso, (catàleg d'exposició) Barcelona, 1995, pàg. 26.
25. Cristina MENDOZA; Mercè DONATE, *Isidro Nonell, 1872-1911* (catàleg d'exposició), Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2000, pàg. 292-293.
26. Juli VALLMITJANA, *Lletres al meu fill David*, Barcelona, 1931 (mecanoscrit inèdit), pàg. 3.
27. Julià GUILLAMON, "Juli Vallmitjana i els gitanos", pàg. 24.
28. Juli VALLMITJANA, *Lletres al meu fill...*, pàg. 234.
29. J. V. COLOMINAS, *De la ciutat vella*, Barcelona, 1907, s.n, pàg. 158.
30. J. V. COLOMINAS, *Ibidem*.
31. Juli VALLMITJANA, *Fent memòria*, Barcelona, 1906, pàg. 121.
32. J.V. COLOMINAS, "Forma. Als encoratjadors dels joves", *Art Jove*, 10, Barcelona, 30 d'abril de 1906, pàg. 159.
33. J. V. COLOMINAS, *De la ciutat vella*, pàg. 158.
34. Juli VALLMITJANA, *Lletres...*, pàg. 166.
35. Maria Isabel MARÍN, *Cercle Artístic de Barcelona...*, pàg. 67.
36. Plàcid VIDAL, *Els singulars anecdòtics*, Barcelona, 1925, pàg. 251; Carlos E. PALACIOS, *Juli Vallmitjana Colomines (1873-1937). Una aproximación a su vida y obra*, pàg. 50.
37. Juli VALLMITJANA, *Lletres...*, pàg. 52.
38. Juli VALLMITJANA, *La Xava*, Barcelona, 2003, pàg. 269.
39. Juli VALLMITJANA, *Fent memòria*, pàg. 121.
40. Juli VALLMITJANA, *Lletres...*, pàg. 127.
41. Juli VALLMITJANA, *Lletres...*, pàg. 187 i pàg. 63.
42. Prudenci Bertrana, "D'espectacles", *La Veu de Catalunya*, Barcelona, 13 de desembre de 1922, pàg. 4.